

VRTNAR.

List s podobami za šolsko vrtnarstvo, vrtnarstvo sploh
in za sadjarstvo.

Št. 20.

V Ljubljani, 31. oktobra 1891.

Letnik IV.

Laška sliva.

Uže večkrat smo imeli priliko v našem listu spisati kak članek v pohvalo češpljevemu drevesu. Češpljevo drevo je pa tudi res zele koristno, ker prinaša sadjarju veliko dobička, ako ž njim prav ravna. Žalibog* pri nas jako mnogi menijo, da češpljevega drevja ni treba nič oskrbovati, zato so pa naši češpeljniki kaj žalostni, ker bodo rodevajo in precej neznamen sad. Lani smo pisali nekemu ro-jaku v Bosni, naj nam pošlje nekaj cepičev toliko hvaljene bosenske češplje. Dotičnik nam je radovoljno ustregel, a pisal nam je ob enem, da je bosenska češplja ravno taka, kakršna naša, ako človek ž njo tako ravna, kakor je pri nas običajno, in če imajo v Bosni po nekaterih okrajih res lepe, debele, po vsem svetu znane češplje, prihaja le od tod, ker znajo po teh okrajih češpeljnike umno oskrbovati. Mi to prav radi verjamemo, ker vemo iz svoje izkušnje, da dobro vzgojeno ter cepljeno češpljevo drevje, ako je na prikladnem mestu vsajeno in dobro oskrbovano, veliko rajše rodeva in debelejši sad. Vzlic temu pa vender trdimo, da so navadne češplje vender raznih vrst, ki so odločno boljše nego je navadna domača češplja. Taka vrsta je laška češplja, katero kaže v naravni velikosti podoba 44. v pričujočem listu. Ta zelo debela in dobra

Podoba 44.

češplja zori navadno osem dni pred domačo, meso se rado loči od koščice ter daje sad, ki je toliko izvrsten za mizo, kolikor za vsako drugo porabo. Kuhana kakor sušena je laška češplja prav izvrstna in ker gre rada od koščice in se rada maji, ato je prav dobra za prunele. Drevo raste čvrsto in krepko ter je na prikladni zemlji, t. j. na rodovitni in nekoliko vlažni, zelo rodno, na suhem svetu pa ne mara roditi, kar je tudi pri domači češplji. Tudi ljubi laška češplja solnčno in zavetno lego. Mi prav zelo priporočamo našim sadjarjem to dobro vrsto ter sploh, da pridno zasajajo češplje, pa jih tudi umno oskrbujejo.

Nadomestitev starega drevja z novim.

V obče je navada pri ljudeh, da, kadar odstranijo, bodisi že tako ali tako, kako staro drevo, radi na oni prostor vsade iz nova mlado drevesce; posebno radi pa to naredo, če je štor že nekoliko trhel, misleč, da s tem drevescu veliko dobrega store. To pa store, ker ne vedo, da je to mlademu drevescu le na kvar, a ne v korist.

Razvidno je, če sadno drevo na enem kraji več let stoji, da za les, listje in sadje vedno več živeža potrebuje in da zaradi tega svoje korenine vedno dalje na okrog razširja ter tako vse mu dohajajoče tvarine skoro popolnoma použije, če tudi se mu je z gnojenjem pomagalo. Kakor nobena druga rastlina, ki je več let zaporedoma na en in isti prostor sejana, ne obrodí zaželenega sadu, ker zemlja za njo že nima več živeža, ker ga je prejšnja leta že použila, tako tudi mlado drevesce na onem prostoru, kjer je poprej raslo drugo drevo, ne more dobro delovati, ker mu ta kraj ne ugaja, ker ne dobiva dovolj živeža.

So zopet ljudje, ki to vedo, pa mislijo, da je prav, če na prostor, kjer je stala jablana, vsade hruško ali pa nasprotno, pa to je zmota. To je vse eno, saj vsako drevo potrebuje hrane za listje, les in sad. Navadno taki ljudje izkopljejo jamo, kolikeršna se jim zdi pripravna, navadno naredo prav majhno, da še vseh drevesnih koreninic ne morejo raztegniti; vanjo denejo dobre in spočite zemlje ter jo z gnojem zmešajo, misleč, da s tem drevescu k rasti pomagajo. To se pa tudi res zgodi. Posestnik se zelo veseli, ko vidi mlado drevesce tako lepo rasti, ter si mnogo obeta od ravno vsajenega ali prav za prav ozelenelega drevesca. A čudno začne gledati, ko isto drevo, ki je prvi 2 ali 3 leta tako lepo raslo, pozneje začne hirati ali zaostajati ter nič več tako lepih mladik ne poganja. Ugiba in ugiba, kakšen bi temu bil vzrok. Vse drugo se mu zdi krivo, le to ne, kar je res, namreč že od odpravljenega drevesa izsesani svet. Mlado drevo le toliko časa poganja ali celo rodi, dokler se njegove korenine še po dobri zemlji raztezajo; kadar pa to presežejo ter v že izsesano prst dospejo, ne dobe več povoljne hrane, in drevesce dobi žalostno podobo — počasno in zanikarno rast. Deblo in vrh se le prav počasi razvijata, in v starosti, v kateri je prejšnje drevo v rodovitnem letu obilo sadja obrodilo, sedanje drevo ob ravno tako dobri letini rodi komaj četrtrtino, k večemu polovico toliko. Sitni vzrok je ravno pri sadnem drevju, da moramo na prostor odstranjenega drevesa novo vsaditi. Taki slučaji so pri cestah, s sadnim drevjem obsajenih, ali sploh na vrtih, kjer je vse drevje v lepih vrstah nasajeno. Sitno je, če v vrsti kako drevesce izumerje, da se mora odstraniti; ako bi prostor ostal prazen, bilo bi grdo, če se pa na njega mesto vsadi drugo, pa raste zanikarno.

Pri velikih posestvih bi bilo temu pač lahkò pomagati, če bi se svet ali prostor za vrt menjaval, kakor na polji, kjer se ne seje vedno eno in isto seme na eno njivo. Ko bi se stara drevesa odstranila, porabil bi se ta prostor za drugo obdelovanje, in vrt bi se na drug prostor preložil. V slučajih pa, kjer je to nemogoče, in mora novo drevesce na mesto starega priti, naj se svet v tako velikem krogu in tako globoko izkoplje in odstrani ter z novo prstjo nadomesti, da drevesce tudi v poznejih letih ne bo trpelo škode, temveč dovolj živeža dobivalo za les, listje, cvetje in sad.

Ali to se jako redkokedaj dogodi; kajti posestniku tako delo preveč časa pobere in ga preveč stane, drugi si zopet misli, čemu se bom jaz tolikanj trudil, saj tak nikoli ne bom nič dobička od drevesa užival; pomisli pa ne, kaj bi bil on užival, ko bi bili njegovi predniki tako delali, kakor on. Spomni naj se tak malomarni gospodar pregovora, ki pravi: Česar si sam ne želiš, tudi drugim ne delaj! Tako malomarno postopanje se največkrat opazi pri obsajanji cest. Na več

krajih ob cestah stoje drevesa, katerih korenine segajo v zemljo, kateri še nobena druga korenina ni odtegnila tvarine, katere drevo potrebuje. Kako lepo se drevesa razvijajo, kako obilo sadja ob dobri letini donašajo ter tako marsikakemu popotniku žejo ugase ter mu pri uživanju suhega kruha slast povikšajo. Da popotnik zaradi tega onemu dobrotniku, ki je drevje nasadil, gotovo v sreči hvalo izraža, bode vsakdo verjel, posebno pa tisti, ki je sam že to izkusil. A božja previdnost hoče, da drevo pogine. Zdaj pride najeti sadilec, vsadi novo drevesce na oni kraj brez posebne postrežbe, kajti on je le najemuik in ni mu mar, kako bo drevesce pozneje raslo. Drevesce, čeravno je lepo in ravno istega plemena, ne obrodi toliko in tako lepega sadja kakor njegov prednik. In kaj je temu vzrok? Izsesana zemlja in premala postrežba ob saditvi! Gospodarji, pomnite to, pa ne sadite dreves na mesto, kjer je že poprej drevo raslo, če pa ni drugače, da mora tam drevo stati, pa mu postrezite, kakor je bilo zgoraj povedano.

Kako naj se hrani mošt, da ne začne kipeti.

Mr. E. Hulse piše o tem tako le: Napolni do roba steklenice s sokom od zrelega grozdja, postavi jih v kotel, v katerega si nalil mrzle vode, in segrej vse skupaj do 90° C. Nato zamaši steklenice z dobrimi plutovimi zamaški tako, da se dotikajo soka (mošta) in da ne ostane med zamaškom in sokom nič zraka, sicer bi se vnelo kipenje (vrenje), kar pa je ravno treba zabraniti. Predno se steklenica ohladi, zakapaj zamašek z lakom ali parafinom, da zapreš zraku pot popolnoma, in položi jih v hladno klet po strani. Tukaj se izčistijo popolnoma; kar je kalilo mošt, usede se na dno. Čez kakega pol leta pretoči mošt v druge steklenice, toda tako oprezno, da nič usedline ne pride vanje. Sedaj pa ravnaj ravno tako kakor takrat, ko si polnil prve steklenice. Če bi se pa vendar le primerilo, da bi v kaki steklenici mošt začel kipeti, znamenje je to, da je prišel zrak do njega. Tedaj pa je treba steklenico zopet segreti do 90° C., odstraniti stari zamašek in jo na novo dobro zamašiti in zakapati. Tak mošt ostane toliko časa neizpremenjen, dokler ne pride zrak do njega, in ker ni mogel kipeti, nima tudi nič alkohola v sebi. Zato je izborna pijača za otroke in okrevajoče bolnike. Istotako kakor vinski mošt, hrani se lahko jabolčnik in hruševce.

Jama za prezimovanje v roki cepljenih drevesec.

Gotovo bi bilo popolnoma odveč razpravljati, kako zelo koristno je cepljenje ali požlahtnjevanje jabolčnih in hruškovih podlog v roki v zimskem času. Stvar je dognana, osobito gledé drevesnic ljudskih šol. Žal pa, da marsikateri posestnik drevesnice, posebno pa ljudski učitelj nima primerne kleti, v kateri bi v zimskem času požlahtnjene podloge prisul in zoper mraz zavaroval. Pa tej nepriliki je lahko odpomoči, in sicer z jamami, kakeršne služijo zelenjadarskim vrtnarjem za prezimovanje zelenjadi. Taka jama napravi se tako le: Izbere se najbolj zavetni kraj na vrtu. Ležati mora torej proti severni strani in biti obzidan ali z deskami ograjen, proti južni pa odprt, prisojen. Na takem prostoru izkoplje se jama (jarek) vsaj meter globoka, do dva metra široka ter po potrebi dolga. Poleg sten ob jami zabijo se koli, in sicer ob zadnji proti ograji obrnjeni steni dobrih 30 do 40 centimetrov iznad jame, ob ostalih treh stenah pa ne iznad nje. Na zabite kole pribije se naposled še deske (možlarji) tako, da ima vsa jama lesen obod. Leseni obod je ob zadnji steni za 30 do 40 centimetrov viši nego ob sprednji, stranski steni pa visita poševno. Na tako obito jamo polože se tudi deske, to pa tako, da

ostane ravno v sredini sprednje strani dovolj velika odprtina, in okolo tako narejenega pokrova zmeče se iz jame izmetana zemlja. Da se pokrov pod težo zemlje preveč ne udaje, dobro je podpreti ga s koli in na nje položenimi gredicami. V tako prirejeni jami prezinjijo cepljene podloge prav dobro. Paziti se mora le na to, da se jama ob lepem vremenu zračí (odpre se odprtina), ob grdem, mrzlem pa zapira. Da ne uhaja mraz skozi odprtino, zmeče se na njo lahko listja, slame, najboljše pa še gnoja.

Vrtnarske raznoterosti.

Bršljin v cvetličnikih. Če hočeš imeti bršljin, ki bi imel posebno veliko in lepo listje, vsadi ga v mah, kateremu si primešal nekoliko gozdne ali listne sprstenine. Kadar se mah posede, prideni drugega. V sobi je treba večkrat poškropiti liste ali pa jih zbrisati z vlažno gobo, da bodo lepo snažni. Bršljino je treba pridno prilivati, posebno po leti.

Shramba in pošiljatev cepičev po zimi. Cepiče, katere rabimo za zimsko cepljenje, narezati moramo precej jeseni, kadar listje odpade in predno slana pritisne. Te cepiče položimo v senčen kraj ter jih nekoliko zaspimo v zemljo. Kakor hitro se prične močen ponočni mraz, moramo cepiče vzeti iz zemlje, zvezati jih po vrstah skupaj ter jih zaviti v močen papir, ki je s kakim cenim oljem napoljen. Potem zavijmo te cepiče v mah ter jih zakopljimo v drevescnici ali na vrtu na kak kraj, ki je varen miši. Na ta način ohranimo cepiče vso zimo zdrave in sveže. Nobeden se ne pokvari, bodi še tako hud mraz. Olje vsled svoje narave zmrzne, brani, da se cepiči ne izsuše, in ne pusti mokrote do njih. Tako zavite cepiče je mogoče pošiljati tudi v najhujši zimi, kolikor daleč hočemo. Poslani cepiči dospejo gotovo zdravi na namenjeni kraj, da le niso med tem časom prišli v kak zakurjen prostor.

Sadjarstvo na pašnikih. Pogostoma se sadno drevje sadi tudi na pašnike. Taka uporaba pašnikov se prav dobro sponese, kajti poleg obile paše se tudi sadje prideluje. Potrebno pa je pri tem paziti, da se vse nesreče in poškodovanja, ki drevju prete, odstranijo. Taka poškodovanja se zgodé vsled glodanja, drgnjenja, kakor tudi vsled preobilnega stlačenja zemlje okoli drevja, kar živina s svojim stopanjem okrog drevesc provzroči. Da se tem nezgodam v okom pride, je več sredstev; na pr.: nasaditev takega sadnega drevja, ki ima visoko krono, katere živina doseči ne more. Taka krona dá se tudi z umetnostjo doseči. Dalje je dobro, če se trije koli okrog drovesa v tla zabijejo in se opletejo s trnjem, da žival ne tišči k drevesu. Dobro varstvo je tudi, če se okrog drevesa nastelje ovčjega gnoja. Tega duha živali ne ljubijo in se drevesa ogibljejo. S tem doseže se tudi, da se zemlja okrog drevja preveč ne potlači. Kdor sadnega drevja na pašnikih ne more ali noče pred živino zavarovati, bolje stori, če drevja ne sadi, ker neobvarovano drevje mu ne bo nikakeršnih koristi donášalo, ker ni verjetno, da bo mogel tako neobvarovano drevje odgojiti. Prav močno zavarovanje, s čimer se tlačenje zemlje zabranjuje, je navadno mladim drevescem škodljivo. Dobro je, kakor je že spredaj rečeno, če se odbero taka drevesna plemena, ki imajo visoko krono. Za to so sposobne jabolane in hruške, orehi in po bolj toplih krajih tudi kostanji. Korist od široke krone bi pa bila še lepa senca ob vročih poletnih dnevih. Ker so pašniki tudi po prav hladnih krajih, je torej zelo potrebno, da se pri izbiranju prave vrste v ta namen odberejo.